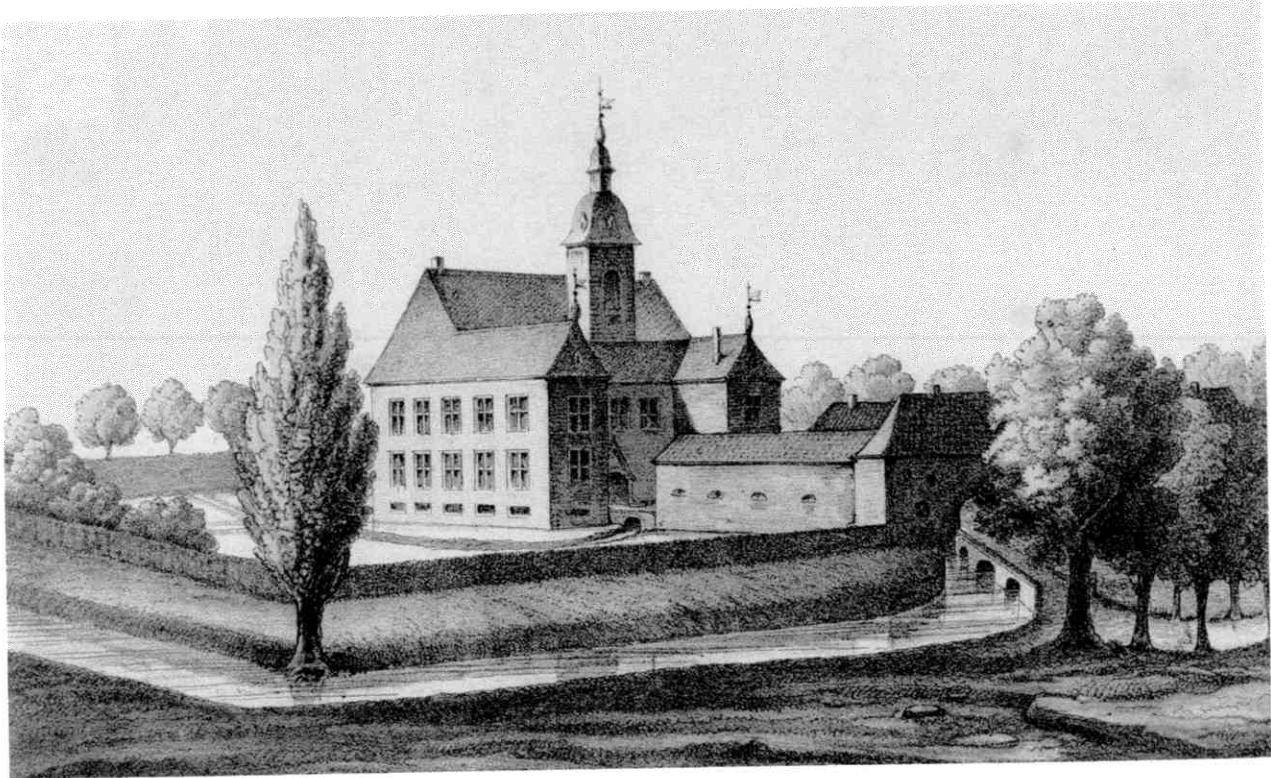

Het goed Bleyenbeek te Afferden rond 1400

DOOR

M. FLOKSTRA

Afb. 1 *Het huis Bleyenbeek in de 19e eeuw. Uit: 'Die Geschichte der Familie Schenk von Nydeggen' van H. Ferber (1860).* (foto TU Delft, H. W. Krüse). Met dank aan Dr. Frankewitz, Stadtarchiv Geldern.

Alvorens we dieper op de geschiedenis van het goed Bleyenbeek ingaan, is het gewenst uit te weiden over de heerlijkheid Afferden. De geschiedenis van deze heerlijkheid begint met een oorkonde uit 1346, waarin vermeld wordt dat ene Johan Weerdelieven, landmeter van beroep, opdracht kreeg van de Gelderse hertog om een ontginningsgebied op te meten en vast te leggen.¹ Dit gebied was gelegen tussen 'de Twiststeder velden en de Vliederzale, dat geheiten is Sevenghewant' (Siebengewald). Het grensde aan het grondgebied van Jacob, heer van Mirlaer, aan dat van heren Schencken van Nydeggen en aan het gebied van Willem van Baerle. Uit enkele andere stukken blijkt waar precies deze laatstgenoemde edelen hun complex van rechten bezaten. Zoals Willem van Baerle; deze bezat sedert 1340 bepaalde rechten in de heerlijkheid Well en Bergen, die zijn vader Seger van Baerle in 1320 gekocht had van Arnoldus, voogd van Straelen.² Jacob van Mirlaer stamde uit een oud riddermatig geslacht, dat zich

noemde naar de plaats Mirlaer (Meerlo) waar ook het stamslot van de familie stond.³ Deze Jacob wordt in de oorkonden meestal 'de Jonge' genoemd, ter onderscheiding van zijn vader Jacob de Oude. De Van Mirlaers behoorden tot de aanzienlijke edelen van het Overkwartier en we treffen hen dikwijls aan in het gevolg van de graaf, later hertog van Gelre. Omstreeks 1336 volgde Jacob de Jonge zijn vader Jacob de Oude op als heer van Meerlo. Jacob trouwde in 1339 met Beatrix van Reifferscheid, erfdochter van de heerlijkheid Millendonck, gelegen bij Mönchengladbach.⁴ Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren: Jacob en Jan, Christina en Mechteld geheten. Vanaf circa 1351 is Jacob de Jonge heer van Mirlaer en van Millendonck.⁵ Hij overleed omstreeks 1360 en werd als heer van Meerlo en Millendonck opgevolgd door zijn oudste zoon, eveneens Jacob geheten. Tot het bezit van Jacob van Mirlaer behoorde ook een deel van de heerlijkheid Afferden. Het

grootste deel, het zogeheten 2/3 deel, was in handen van de familie Schenck van Nydeggen. De eerste concrete gegevens over een deling van de heerlijkheid Afferden dateren van 1363. Op 21 maart van dat jaar verklaarden Johan en Elisabeth van Gestelen, broer en zus, voor de 'gheseten richtere Goyswijn Haghedoern van onsen vrouwen wegen van Floersem end Johan Meerselman van ons heren wegen her Jacobs van Myrlar, here van Millendonck' afstand gedaan te hebben van het erftijnsgoed 'Eckel', gelegen te Afferden, ten gunste van hun vader Arnold van Ghestelen.⁶ Deze akte uit 1363 maakt duidelijk dat de tweedeling van de heerlijkheid Afferden op dat moment een vaststaand feit was. Met andere woorden: de jurisdictie ofwel de rechtspraak over de heerlijkheid Afferden was reeds verdeeld over de families Schenck van Nydeggen en Van Mirlaer. Afferden bezat dus een zelfstandige schepenbank, waarvan beide families, zowel de Schencken als de Van Mirlaers, voorzitter waren. Doch meestal lieten zij zich afzonderlijk door een scholtis of richter vertegenwoordigen. De richters traden op als eiser in strafzaken en waren uitvoerder der vonnissen van de schepenbank. Voor onze begrippen zat zo'n schepenbank vrij gecompliceerd in elkaar.

De tweeherigheid van Afferden was zeker niet uniek, want deling van heerlijkheden was in de middeleeuwen heel gebruikelijk; men denke maar eens aan Geysteren, Horst, Well en het sterk versnipperde Lottum.

De heerlijkheid Afferden was deels leenroerig aan de aartsbisschop van Keulen, zoals blijkt bij de belening van Hendrik Schenck van Nydeggen⁷ in 1371. Daarentegen was het Mirlaerse deel (éénderde deel) leenroerig aan de heren Van Cuyck.

Keren we terug naar Jacob van Mirlaer, heer van Millen-

donck. Hij hertrouwde in 1365 met zijn achternicht Goda van Swalmen. Dit echtpaar leefde nog in 1378, toen het huwelijkscontract werd opgesteld tussen hun nog minderjarige zoon Johan met Bela, dochter van Schevart van Merode en Aleid van Overbacht.⁹ Het Mirlaerse deel van Afferden kwam na de dood van Jacob in handen van zijn zoon Johan, die hem tevens opvolgde als heer van Millendonck.¹⁰ Zijn oudste zoon Jacob werd heer van Meerlo. Uit het huwelijk van Johan en Bela zijn drie kinderen bekend: Johan, de latere heer van Millendonck; Seeger, die pastoor van Korschenbroich werd; en dochter Lutgarda, waarover later meer.¹¹

Uiteindelijk zag Johan van Mirlaer, heer van Millendonck, af van het bezit van een deel der heerlijke rechten van Afferden. Hij verkocht zijn deel aan Sybert, heer van Blitterswijck. De verkoop moet vóór 30 november 1397 hebben plaatsgehad¹², want op die dag verklaarde zijn broer Jacob, heer van Mirlaer, dat hij geen recht en aanspraak liet gelden op het Afferdense bezit van Sybert van Blitterswijck. Eigenlijk was dit een normale gang van zaken. Tenslotte kon Jacob als eerstgeborene aanspraak maken juist op dit deel, omdat dit aloud familiebezit was. Helaas zijn we nog geen gegevens tegengekomen die betrekking hebben op het goed of huis Bleyenbeek. We mogen het zeker niet verwarren met het 'huys tot Afferden', dat Hendrik Schenck van Nydeggen genaamd van Floershem op 9 januari 1379 als een open huis opdraagt aan de graaf van Kleef. Zijn broer Wynand stond toen voor hem borg.¹³ In geval van een oorlog konden dus Kleefse troepen op dit huis gelegerd worden. Nauwelijks acht jaar later, op 14 oktober 1387, kwamen de Gelderse hertog Willem van Gulik en graaf Adolf van Kleef tot een overeenkomst. Deze hield in, dat:

Afb. 2 Zegel van Jacob van Mirlaer, heer van Millendonck, 1363 juni 26.

Doorsnede 26 mm.

Bron: RA-Utrecht, Archief kapittel Ten Dom, inv. no. 2288.

Afb. 3 Zegel van Rutger van Alpen, heer van Garsdorf, 1399 oktober 21.

Doorsnede 28 mm.

Bron: HSAD, Landesarchiv Moers, Urk. 78.

'Adolph greve van Cleve dat huys (tot Aefforden) sullen hal-den sess weken langh na desen overdrage ende dair en bynnen moghen wij dat affbreken of wij moghen dat heren Schenck dair en bynnen leveren'.

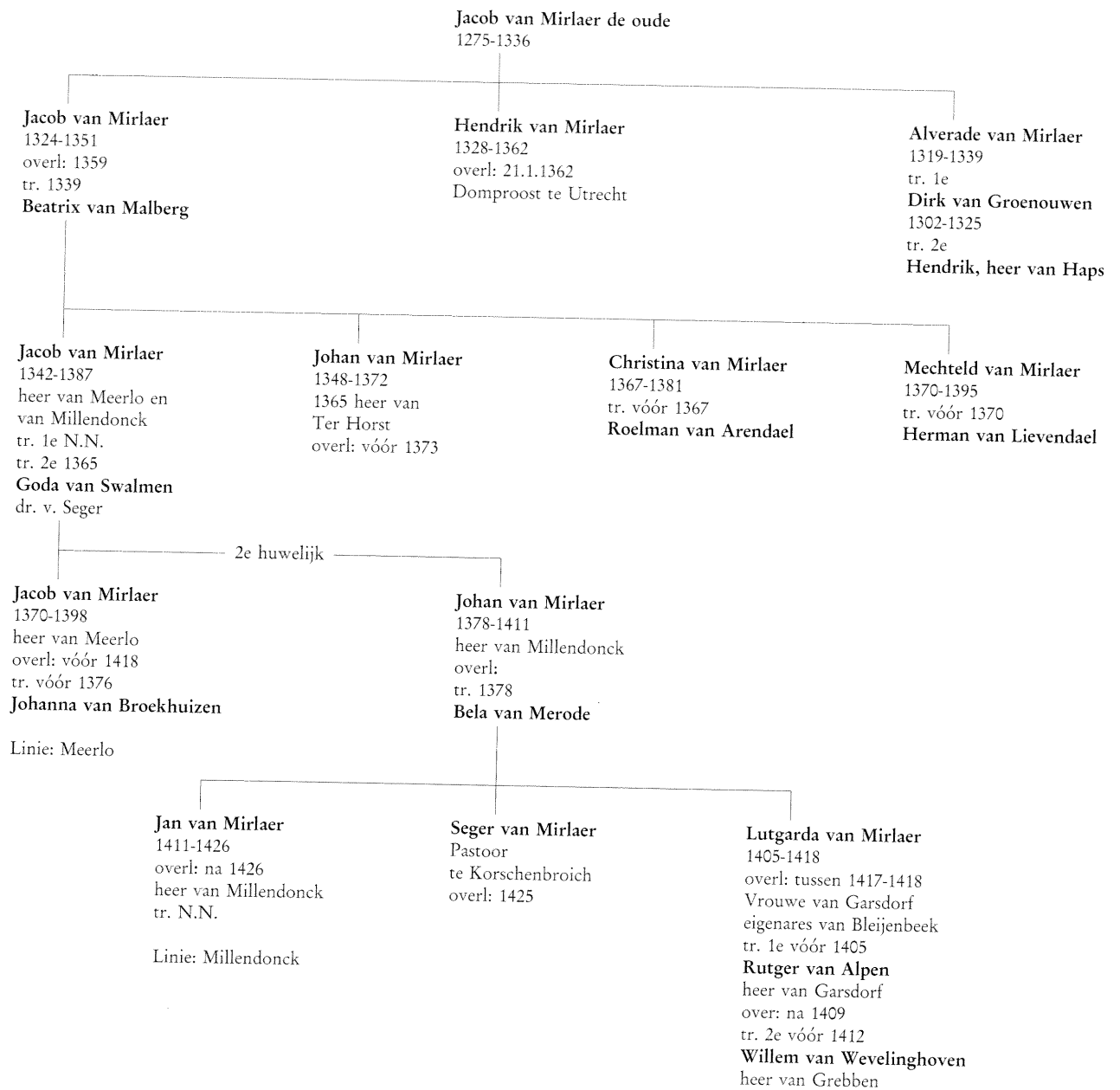
Deze oorkonde geeft ons twee belangrijke feiten, te weten: aan het recht van openstelling van het huis Afferden door Hendrik Schenck van Nydeggen kwam een eind en dit huis mocht eventueel worden afgebroken.¹⁴ Jammer genoeg kennen we de gevolgen van deze schikking (nog) niet. Landmeter A. F. van Beurden vond het in 1908 kennelijk interessant genoeg, om de plaats van dit huis met de contouren van de grachten in kaart te brengen.¹⁵ Uit de publikatie van ir. A. Viersen over de bouwgeschiedenis van het kasteel Bleyenbeek, blijkt dat dit huis in de tweede helft van de 14de eeuw is gesticht. Hieruit volgt dat beide huizen tegelijk en naast elkaar hebben bestaan.

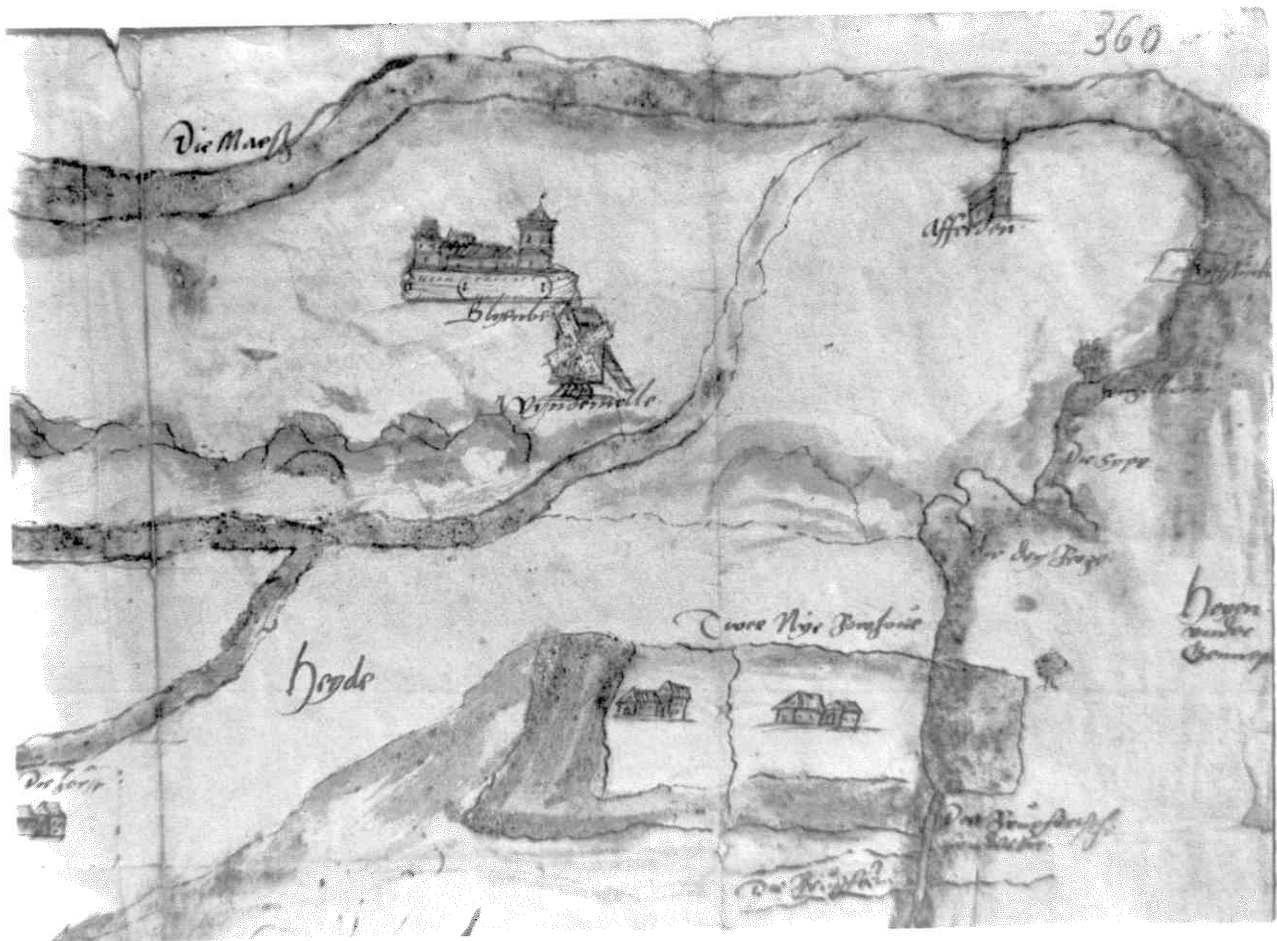
Lutgarda van Mirlaer

De enige dochter uit het huwelijk van Johan van Mirlaer, heer van Millendonck en Bela van Merode, trouwde rond 1400 met Rutger van Alpen, heer van Garsdorf. Een kasteel, gelegen bij de stad Bedburg (Gulik). Doordat haar oudste broer heer van Millendonck werd, kon Lutgarda een klein aantal goederen of een som geld uit de ouderlijke erfenis verwachten. Met zekerheid kan men vaststellen dat Lutgarda het goed Bleyenbeek geërfd heeft, mogelijk zelfs als bruidschat meekreeg. De belangen van Rutger van Alpen, heer van Garsdorf en Lutgarda van Mirlaer lagen niettemin buiten Afferden, gezien de ligging en de omvang van hun goederencomplex. Hierom zagen zij waarschijnlijk in 1405 af van het bezit van 'guet en hof Blienbeke'.¹⁶ Zij ruilden dit goed met Wynand Schenck van Nydeggen voor jaarlijkse inkomsten uit de grote tienden van Afferden, welke Wynand als manleen bezat van de aartsbisschop van Keulen. Kort hierna diende Wynand een verzoek in bij de Keulse bisschop, om toestemming voor deze ruil te verkrijgen. De

bisschop ging er wel mee akkoord, maar waarschijnlijk onder bepaalde specifieke voorwaarden. Wellicht is dit reden waarom Wynand op 29 oktober 1407 zijn inmiddels uitgegroeide 'burchhuys ind hoff tzo Blidebeke' als leengoed opdraagt aan de Keulse bisschop.¹⁷ Tevens blijkt uit deze oorkonde dat Rutger van Alpen en Lutgarda het goed Bleyenbeek slechts geruimd hebben tegen 'vonfindtzwentzich par vruchte vyss (uit) dem tzienden tzo Afferden'. Na de dood van Rutger van Alpen (overleden na 6 februari 1409) hertrouwde Lutgarda van Mirlaer vóór 16 juni 1412 met Willem van Wevelinghoven, onder andere heer van Grebben (Grubbenvorst).¹⁸ Op laatstgenoemde datum kwamen de erfgenamen van Rutger van Alpen tot een akkoord; Lutgarda kreeg haar leven lang het vruchtgebruik van de Garsdorfse goederen van haar zwager Gumprecht van Alpen, voogd van Keulen toegezegd.¹⁹ Deze goederen zouden nadien terecht komen bij haar neef Gumprecht van Neuenahr, die deze dan ook op 2 februari 1418 ontving.²⁰ Hieruit blijkt dat Lutgarda van Mirlaer vóór 2 februari 1418 overleden moet zijn. In ieder geval na haar vermelding²¹ in een oorkonde van 25 maart 1417. Kennelijk zijn beide huwelijken van Lutgarda kinderloos gebleven. Immers, haar broer Johan van van Mirlaer, heer van Millendonck, verkocht op 7 maart 1426 de jaarlijkse inkomsten uit de tienden van Afferden aan Dirk Schenck van Nydeggen. Hierbij verklaarde Johan uitdrukkelijk dat hij deze inkomsten bestaande uit 25 malder rogge en 25 malder even (slechte haver) van zijn zus Lutgarda geërfd had.²² Deze verkoop betekende het verdwijnen van de familie Van Mirlaer uit de heerlijkheid Afferden. Omdat het bronnenmateriaal ons zowel de stichter als de bouwjaren nog niet prijs heeft gegeven, blijven er toch nog een aantal onbeantwoorde vragen zoals: waren de Van Mirlaers de stichters van het goed Bleyenbeek of was het soms gebouwd ten tijde van de ontginningsperiode rond het jaar 1340? Het zijn vragen waarop het antwoord wellicht nooit meer zal zijn te achterhalen.

Venray, zomer 1990

Afb. 4 Situatie van Afferden aan de Maas in 1552, detail van Huis Bleijenbeek. Bron: HSAD, Archiv Kleve Mark, Akten 2439 folio 360.

Gebruikte afkortingen

HSAD	Hauptstaatsarchiv Düsseldorf
RAL	Rijksarchief in Limburg
RAU	Rijksarchief in Utrecht
PSHAL	Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg

Noten

- D. Kastner, Die Gocher Landrolle: ein Landerschliessungsprojekt des 14. Jahrhunderts, Kleve 1988, 98-99 volledige tekst van de oorkonde (1346 maart 2).
- RAL, Archief Charters Well, I A III nr. 50, aanwinst 1928 J.S. van Veen, Koopbrief der heerlijkheid Well en Bergen van 1320 in: De Maasgouw 37 (1915), 65-67 (1320 juli 6).
- E. v. Oidman, Die Herren von Millendonk aus dem Gelsecht der Von Mirlaer, in: Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins 11 (1889), 11-15; M.J.J. Janssen, Geschiedkundige aantekeningen over de Heeren van Meerlo in: PSHAL 48 (1912), 235-245.
- RAU, Archief Kapittel Ten Dom, inv. no. 2397 (1339 sept. 16).
- E. v. Oidman, 13 en M.J.J. Janssen, 240-241.
- R. Scholten, Das Cistercienserinnen Kloster Grafenthal oder Vallis comitis zu Asperden, Kleve 1899, Urkunden nr. 202 (1363 maart 21), Gaesdonck, Archiv Kloster Grafenthal, Kopiar 2A (Xeroxkopie) folio 309-310 volgens dit afschrift zou de oorkonde dateren van 1360, vermoedelijk een verschrijving.
- HSAD, Archiv Kurköln Lehen Gen. I folio 2 en 194 (1371 juli 8).
- Huwelijksdispentatie door paus Urbanus V voor Jacob van Mirlaer en Goda van Swalmen, daar er een bloedverwantschap bestond in de vierde graad. H.V. Sauerland, Urkunden und Regesten zur Geschichte des Rheinlande aus dem Vatikanischen Archiv, Bonn 1910 (Band V), 147 nr. 380.
- Historisches Archiv Stadt Köln, Archiv Kloster Herrenleichenam der Augustiner, cartularium f. 238-239 (1378 maart 4).
- Th. J. Lacomblet, Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins, Herdruk Aalen 1966, Bd 3, Urk. 918 (1387 oktober 7).
- P. Norrenberg, Geschichte der Pfarreien des Dekanates Mönchengladbach 1889, 141.
- Archiv Schloss Haag, Urk. 35 en 36, H. Ferber, Geschichte der Familie Schenck van Nydeggen, Köln u. Neuss 1860, 20-21.
- W. R. Schleidgen, Kleve-Mark Urkunden 1368-1394, Siegburg 1986, Urk. 115 (1379 januari 9); HSAD, Archiv Kleve-Mark, Urk. 610.
- Idem Schleidgen, Urk. 201 (1387 oktober 14), HSAD, Archiv Kleve-Mark, Urk. 694.
- A. F. v. Beurden, Onderzoek naar de ligging der alleroudste burcht te Afferden aan de Maas in: Limburgs Jaarboek, dl. XIX (1913), 90-91.
- Archiv Schloss Haag, Urk. 487 (1405 mei 5), H. Ferber, Geschichte der Familie Schenck van Nydeggen, Köln u. Neuss 1860, 313-314, Anlage II.
- HSAD, Kurköln Lehen Specialia I B 1 (1407 oktober 29), H. Ferber, 314-316, Anlage III.
- G. Aders, Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedburg, Hackenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath sowie der Erbvogtei Köln, Köln 1977, Inventare Nichtstaatlicher Archive, Band 21, nr. 413 (1409 feb. 6).
- Idem, nr. 419 (1412 juni 6).
- Idem, nr. 435 (1418 februari 2).
- Gemeentearchief Venlo, Oud archief (H. Hanssen, Venlo 1919) inv. no. 876 (1417 maart 25).
- Archiv Schloss Haag, Urk. 100 (1426 maart 7).